

Chefsjustitieombudsmannen
Cecilia Nordenfelt

Inspektion av Kriminalvården, anstalten och häktet Österåker, den 6–8 december 2011

Närvarande från Riksdagens ombudsmän: Chefsjustitieombudsmannen Cecilia Nordenfelt (den 7–8 december), byråchefen Jörgen Buhre, föredragandena Moa Skerfving (områdesansvarig), Maria Malmgren och Mia Persson samt sekreteraren Peter Karlén (den 7–8 december).

Den 6 december 2011

Jörgen Buhre, Moa Skerfving, Maria Malmgren och Mia Persson granskade handlingar och dokumentation avseende 2011 i Kriminalvårdens klient-administrativa system (KLAS). Granskningen avsåg för anstaltens del avskildhetsplaceringar och misskötsamhetsärenden. För häktets del avsåg granskningen s.k. verkställighetsfall samt förfrågningar till åklagaren om brev och telefonsamtal beträffande intagna som är ålagda restriktioner av åklagaren.

Vid samtal med klienthandläggarna i häktet Ole-Jörgen Persson och Henrik Liljeskog framkom bl.a. följande. Intagna som är ålagda restriktioner ansöker om telefon- eller besökstillstånd på en särskild blankett. Ansökan skickas per fax till åklagaren, vilket brukar ske samma dag och normalt inte föranleder någon prövning från Kriminalvårdens sida. En daganteckning görs i KLAS i samband med att ansökan skickas till åklagaren respektive när åklagarens beslut i frågan kommer tillbaka. – Hemställan respektive beslut om samsittning för häktade registreras inte i KLAS. Förutsatt att det vid kontrollen inte framkommer att de berörda intagna är målskamrater eller något annat hinder föreligger, tillåts samsittning. En daganteckning görs avseende båda intagna. Ingen av dem har varit med om att samsittning har nekats, men i sådant fall skulle de intagna vid begäran få ett formellt beslut i saken. En blankett som även innehåller frågan om samsittning ska börja användas vid förfrågningar till åklagaren. – I samband med att en intagen nöjdförklarar sig över domen ges muntlig och skriftlig information om varning och uppskjuten villkorlig frigivning samt särskilda utslussningsåtgärder. Först nyligen har införts rutinen att det i en daganteckning dokumenteras att informationen har lämnats. – Om nöjdförklaring inte skett när tiden för överklagande gått ut kontrollerar kanslipersonalen med domstolen att domen vunnit laga kraft. Med hänsyn till postgång o.d. väntar man först två–tre dagar. Målsättningen är att placerings-

underlag ska upprättas inom tre arbetsdagar. Det brukar gå fortare att få anstaltsplatser för de kvinnliga intagna (vanligen inom en vecka) än för de manliga intagna (ofta först efter några veckor).

Jörgen Buhre, Moa Skerfving och Maria Malmgren samtalade med samordnaren i häktet Annika Bergh om rutinerna för brevgranskning, besök och telefoni för intagna som är ålagda restriktioner. Därvid framkom bl.a. följande. Utgående brev från intagna samlas in varje dag och skickas åtminstone varannan vardag från häktet till respektive åklagarkammare. Det kan dröja upp till två veckor innan brev till intagna som skickats till åklagare för granskning återkommer till häktet. Dessa brev delas ut till intagna samma dag som de inkommer till häktet. Något skriftligt samtycke hämtas inte in från den person som den intagne, vars kontakter med omvärlden är underkastade åklagares prövning, vill ringa till eller ta emot besök av.

Kriminalvårdsinspektören Dan Bengtsson redogjorde för verksamheten i häktet, varvid bl.a. följande framkom. I häktet finns en gemensamhetsavdelning för kvinnliga intagna och en restriktionsavdelning för både män och kvinnor. Organisationsriskt hör även anstaltens avskildhetsavdelning till häktet. Även om det inte finns någon gemensamhetsavdelning för manliga häktade, är grundtanken är att alla intagna – även de som är ålagda restriktioner – om möjligt ska vistas i gemensamhet. Det finns bl.a. möjlighet att spela spel med andra intagna, samsitta eller gå på gemensam promenad. Häktet har dock svårt att uppfylla Kriminalvårdens mål för gemensamhet för intagna som är placerade på restriktionsplatser. Sedan restriktionerna har hävts av åklagaren utreds möjligheten till förflyttning till häktet Sollentuna, där det finns gemensamhetsavdelningar för manliga intagna. – Ett stort arbete läggs ned på suicidscreening av de intagna. Under den senaste tiden har antalet intagna som mår dåligt ökat. Sjukvårdspersonalen är bra på psykiatriska bedömningar. Han upplever att psykiatrin delar häktets bedömningar i förekommande fall att det finns behov av psykiatrisk vård. Intagna som överförs till en rättspsykiatrisk enhet skickas dock ganska fort tillbaka, och det händer att de s.a.s. bollas fram och tillbaka mellan kriminalvården och sjukvården. Häktets sjukvårdspersonal har tillgång till Kriminalvårdsregistret (KVR). Det har varit ett dilemma att gjorda medicinska bedömningar inte har dokumenterats. – Avskildhetsavdelningen har nio platser. Åtta av bostadsrummen är normalutrustade, medan ett rum är sparsamt inrett. Rummet har all utrustning monterad på ett sådant sätt att det finns möjlighet att ha en tv-apparat i rummet. Härutöver finns ett rum för sekundbevakning, vilket används av både anstalten och häktet. – Initialbeslutet om avskildhetsplacering fattas av den avlämnande kriminalvårdsinspektören. I egenskap av kriminalvårdsinspektör för häktet ansvarar han för de kontinuerliga omprövningarna av avskildhetsplaceringarna. Tidigare dokumenterades tillsynsfrekvensen i avskildhetsbeslutet. Numera sker den dokumentationen separat. – Nya rutiner har införts i fråga om läkarundersökningar av de avskildhetsplacerade. Detta har föranletts av kritik i ett JO-beslut, som aktualiserade Kriminalvårdens ansvar i fråga om att läkarundersökning görs inom föreskriven tid. Det är numera kriminalvårdsinspektören för häktet som kontrollerar att sjukvården

uppfyllt detta. Han för en lista över datumen för de månatliga läkarundersökningarna, vilken han skickar per e-post till sjukvårdspersonalen, som i sin tur återkopplar till honom när läkarbedömning har gjorts och som sätter upp en ny tid tre veckor framåt. I de kontinuerliga omprövningsbesluten anges när läkarundersökning har gjorts.

Den 7 december 2011

Verksamheten i anstalten och häktet m.m.

ChefsJO och hennes medarbetare sammanträffade med tf. kriminalvårdschefen Jörgen Nordin, kriminalvårdsinspektörerna Ylva Norgren och Magnus Kumlin samt regionjuristen Peter Wedin. Därvid framkom bl.a. följande.

Allmänt

Verksamhetsområdet Österåker innefattar anstalten, häktet och frivården. Anstalten och häktet har allmän inpasseringskontroll och tillgång till narkotikahund. Antalet anställda uppgår till nästan 200 (160 grundtjänster och en s.k. pool). I centralvakten arbetar elva personer och i säkerhetsgruppen tre personer. Det finns fem vakt-havande befäl med rullande schema under kontorstid. De sex kriminalvårdsinspektörerna ansvarar för olika områden: säkerhet (Magnus Kumlin), avd G (Ylva Norgren), avd H (Nina Ek), program, utsluss och präster m.m. (Åsa Wallengren), service, köket och förrådet m.m. (Hillevi Nyfelt) samt häktet (Dan Bengtsson).

Det finns fem samordnare och sex klienthandläggare. En MI-tränare (MI = Motivational Interviewing) lär ut samtalsteknik.

I A-huset finns bl.a. administration, en idrottshall och en teatersal. I B-huset finns bl.a. kök och maskinrum. Klientadministration sker i G-huset (G-exp). A- och H-husen har tidigare renoverats, och en rotrenovering är planerad att påbörjas när rotrenoveringen av häktet Kronoberg är slutförd.

Kriminalvårdens regler för telefontillstånd rörande IP-telefoni har mjukats upp något, bl.a. med hänsyn till barnets bästa. Vidare har hanteringen blivit smidigare genom att tillstånden följer med när den intagne förflyttas till annat häkte eller anstalt. Tjänstetelefonerna används flitigt av intagna.

Utöver de ordinarie besöksrummen finns en besökslägenhet som kan användas under ett (eller i vissa fall två) dygn vid besök av familjen. Lägenheten kan nyttjas från kl. 17 till kl. 14 nästa dag, och den är frekvent belagd.

Det finns avtal med läkare som kommer till anstalten och häktet. Många transporter till psykakuten och akuten sker under kvällar och helger. Ett stort arbete läggs ned på det suicidpreventiva arbetet.

Präster från Svenska kyrkan och Missionskyrkan finns i anstalten och häktet på heltid. Det finns även tillgång till en imam. En tjänsteman arbetar med friskvård, t.ex. fotbollsturneringar och de s.k. Österåkerspelen. Intill H-huset finns en fotbollsplan. Anstalten har en anställd dramapedagog, som arbetar bl.a. med en

nyårsrevy och ska starta en kör. En bibliotekarie motsvarande en halvtidstjänst finns gemensam för anstalten och häktet. Under ASV (annan strukturerad verksamhet) finns även bl.a. en keramikstudio, där de intagna får dreja en kopp att ha i bostadsrummet, och ett större kök, där de t.ex. kan baka.

Efter händelsen i oktober 2011 i häktet Huddinge, där en vårdare misshandlades till döds av en intagen, gjordes en genomlysning av säkerheten i verksamheten, bl.a. avseende farligt ensamarbete. Jörgen Nordin gjorde en rundvandring tillsammans med kriminalvårdsinspektörer, vårdare och skyddsombud. Det finns tillräckliga resurser för att två vårdare ska kunna vara närvarande vid dörröppning, promenader och matutdelning samt på gymmet, men personalen vill inte alltid efterleva den regeln. Informationsöverföringen har också gått igenom för att utreda bl.a. om man i tillräcklig utsträckning pratar om de farliga intagna under morgonmötena och hur mötena dokumenteras.

JO-beslut diskuteras vid måndagsmötena, och ibland vidtas åtgärder även om någon kritik inte har uttalats.

Anstalten

Anstalten, som byggdes 1969, är en behandlingsanstalt i säkerhetsklass C. Den s.k. Paviljongen tillhör dock säkerhetsklass D. I stort sett alla 137 platser är belagda. Det handlar ofta om långa fängelsestraff. Behandlingsinriktningen medför att säkerhetsarbetet är extra viktigt, samtidigt som det är viktigt att vård- och säkerhetsarbetet integreras. Urinprov tas i stor omfattning, och det är relativt drogfritt i anstalten. Det finns tio ”riktmärkesplatser” för ungdomar (18–21 år) fördelade på de vanliga avdelningarna.

Den intagne placeras först på ankomstavdelningen (mottagningsavdelningen/avd. G 4) i G-huset. Där görs en bedömning av den intagnes behandlingsbehov och en verkställighetsplan upprättas. Motivationsarbetet påbörjas, och den intagne erbjuds en 12-stegsintroduktion för att känna efter om en sådan behandling passar honom. Därefter förflyttas den intagne till en motivationsavdelning i H-huset. Där bedrivs 12-stegsverksamhet (avd. H 4) och KBT-behandling (avd. H 1-3). Intagna som förlorat sin motivation flyttas tillbaka till G-huset (avd. G 3). Därifrån får de antingen återgå till motivationsavdelning eller förflyttas till annan anstalt.

I Paviljongen finns tre avdelningar med vardera sju platser. Ungefär 75 procent av de intagna som avtjänar fängelsestraff om två år eller mer genomgår utslussningsåtgärder inför frigivningen. Att anstalten konstant är fullbelagd medför hinder avseende var intagna ska placeras, då alla t.ex. inte kan få plats i Paviljongen.

Det finns ett gediget utbud av sysselsättning för de intagna. Flera behandlingsprogram finns att välja mellan, bl.a. ETS (Enhanced Thinking Skills; förbättrad tankeförmåga), samtalsserie för mindre motiverade, BSF (Beteende, Samtal, Förändring), One-to-One, PRISM (Programme for Reducing Individual Substance Misuse), Våga Välja, 12-stegsprogrammet och spelprogrammet. Det finns tolv programledare samt terapeuter motsvarande tre och en halv heltidstjänst. Frivården

Österåker står för programverksamheten. Eftersom behandlingsprogrammen kan utgöra en tuff process för den intagne, finns det möjlighet att ha sådan verksamhet enbart på förmiddagen följt av studier på eftermiddagen. Utbildning bedrivs vid lärcentrum, och studierna kan påbörjas redan på mottagningsavdelningen (under förmiddagar). I anstalten finns också en plattsättarutbildning. Arbetsdriften innefattar förpackning av material till den allmänna sjukvårdens förlossningsavdelningar.

Häktet

Häktet, som finns i G-huset, har 80 platser fördelade på en gemensamhetsavdelning för kvinnliga intagna och på restriktionsplatser för både män och kvinnor. Till häktet hör även anstaltens avskildhetsavdelning med nio normalplatser och en s.k. hårdisoleringsplats. För närvarande är avskildhetsavdelningens åtta normalutrustade bostadsrum belagda.

Häktade har ingen sysselsättningsplikt, och eftersom arbetsdriften är liten saknas möjlighet att låta de häktade delta i den. Dramapedagogen håller drama-, berättar- och målarkurser för de intagna på gemensamhetsavdelningen. Röda korset, Livskraft och KRIS besöker de intagna.

I samband med den kommande rotrenoveringen läggs häktet troligen ned, eftersom häktet Kronoberg då åter är i full drift tillsammans med det nyligen öppnade häktet Sollentuna.

—

ChefsJO redogjorde kortfattat för JO:s verksamhet.

Samtal med personalföreträdare

ChefsJO och hennes medarbetare samtalade med huvudskyddsombudet samt lokala representanter för SEKO och ST. Därvid uppgavs bl.a. följande.

Enligt deras uppfattning verkar de flesta anställda trivas med sitt arbete och det är en bra atmosfär mellan personal och intagna. Det råder ett mycket gott samtalsklimat mellan arbetsgivaren och de fackliga representanterna. De huvudsakliga klagomålen från arbetstagarnas sida rör den låga bemanningen. Vårdarna tilldelas allt fler arbetsuppgifter, såsom att registrera och besvara hemställningar från de intagna, utan att antalet vårdare ökar. Det finns därför inga marginaler, vilket aktualiserar frågan om var ansvaret ligger exempelvis om en handling kommer bort. Den senaste tidens stora omsättning på intagna i häktet har medfört en stor arbetsbelastning för personalen.

På grund av hög arbetsbelastning hos beslutsfattarna blir handläggningstiderna långa, och det blir ofta vårdarna som drabbas av de intagnas besvikelse. I syfte att öka säkerheten flyttas telefonerna in på avdelningarna, för att vårdarna ska slippa den risk det kan innebära att gå iväg med den intagne.

Arbetsgivaren reagerade snabbt och bra när en vårdare blivit misshandlad till döds i häktet Huddinge. En genomlysning gjordes av verksamheten. När det gäller frågan om att upprätthålla en hög säkerhet är det viktigt att de intagna inte behandlas som rovdjur. Forskning har visat att den som behandlas som ett rovdjur också börjar bete sig som ett sådant; negativa förväntningar på en person tenderar att infrias.

Rundvandring

ChefsJO och hennes medarbetare visades runt i anstaltens lokaler.

Förrådsassistenten Patrik Asteson berättade bl.a. följande. Kriminalvårdens kläder finns i princip i alla de storlekar som behövs. Han har endast en gång under sina sex år i arbetet varit med om att det inte funnits en tillräckligt stor storlek. I sådant fall finns det möjlighet att måttbeställa kläder. I anstalten Färingsö sys specialkläder för kvinnor. Det finns unisexkalsonger att tillgå, men de kvinnliga intagna köper i stället egna trosor utifrån. De intagna kan tvätta sina underkläder på avdelningen, medan resterande kläder tvättas av förrådspersonalen. Vid behov kan tvätten skickas till anstalten Hall.

I samband med rundvandringen framkom vidare bl.a. följande. I H-huset finns bl.a. gym, bastu, musikrum och yogastudio, och på innergården finns odlingslotter. Avdelningarna är utrustade med biljardbord eller pingisbord. I anslutning till rastgårdarna finns cigarettskåp. Det är endast på Paviljongen som de intagna har självförvaltning, och där tillåts de att på egen hand gå utanför bostadshuset under dagtid.

Samtidigt som ChefsJO:s samtal med intagna pågick, fick Moa Skerfving, Maria Malmgren och Peter Karlén bl.a. följande information. För bästa resultat bör de intagna inte ha alltför lång tid kvar av sin strafftid när de påbörjar behandlingsprogrammen. 12-stegsbehandlingen börjar med en introduktion, där man träffas i grupp vid 17 tillfällen. Nästa steg är två grundutbildningar om tre respektive sex månader. Behandlingen bedrivs året runt med löpande intagning. Varje grupp består av nio intagna och tre vårdare. Vårdarna är även utsedda till kontaktmän åt de intagna. – Studier under anstaltsvistelsen bedrivs med prioritet på intagna med lägst tidigare utbildning. Genom Arbetsförmedlingen finns möjlighet att genomgå utbildning till platsättare. Efter godkänd utbildning utfärdas ett yrkesbevis. Enligt uppgift från Arbetsförmedlingen har nio av tio intagna som genomgått utbildningen fått arbete. Eftersom det ingår praktik, får de intagna maximalt ha två år kvar till frigivning när de påbörjar utbildningen. – Det finns en brevlåda på respektive avdelning för de intagnas utgående post, vilken töms dagligen. Hemställningar till sjukvården läggs i brevlådan och kontrolleras inte av anstaltspersonalen. Det finns möjlighet att lägga dessa hemställningar i slutna kuvert om man så önskar. Sjukvården besvarar hemställningarna muntligt eller skriftligt och har även telefontid under vilken de ger svar direkt.

Samtal med intagna

ChefsJO och hennes medarbetare samtalade med intagna i anstalten, varvid bl.a. följande framkom.

Handläggningstider, besöks- och telefontillstånd, innehavsfrågor m.m.

Många intagna klagade på långa handläggningstider i ärenden om besöks- och telefontillstånd. I bästa fall tar det två–tre veckor från det att samtyckesblanketten kommit in till dess att de får ett beslut, men i sämsta fall tar det så lång tid som fem–sex veckor. Även andra ärenden tar lång tid – upp till fem veckor – att handlägga. Oavsett vad saken gäller ska ett yttrande skrivas av en vårdare på avdelningen, vilket ska delges den intagne innan ärendet överlämnas till beslutsfattaren. Handläggningen av förrådsfrågor kan ta tre–fyra veckor. Som exempel nämndes en intagen som den 6 november 2011 hemställde om att få en cd-spelare och en hårtrimmer från förrådet. Den 15 november skrev han under ett yttrande i ärendet, men han har ännu inte fått vare sig ett beslut eller sina tillhörigheter. Många intagna blir irriterade över de långa handläggningstiderna. Det är också långa telefonköer till besöksbokningen. Vårdarna hänvisar hela tiden till personalbrist, vilken medför att de intagna t.ex. inte får ringa tjänstesamtal.

Intagna framförde att många ansökningar om telefon- och besökstillstånd avslås eller ändras. Bl.a. avslås ansökningar om telefontillstånd avseende IP-telefoni, trots att det numera ska vara tillåtet att ringa till sådana abonnemang.

Många markeringar går förlorade när samtal i INTIK-systemet bryts som om det var fråga om ett otillåtet samtal, t.ex. om barn skrattar eller tv:n står på i bakgrunden.

Besökslägenheten borde som huvudregel få nyttjas i två dygn. En intagen framförde vidare att besökare får bristfällig information och att det slarvas med handlingar inför besök.

Det framfördes önskemål om att de intagnas kostnader för besökares mat bör dras från egna medel i stället för att belasta kioskkortet. Den nuvarande ordningen medför att det kan bli svårt att klara sig ekonomiskt resten av veckan, då kioskkortet bara kan fyllas på med 400 kr per vecka. Vidare framfördes att pengar som kommer in från den intagnes familj borde kunna gå direkt till kioskkortet, i stället för att överföring endast får ske vid vissa tidpunkter.

En intagen vars familj har lång resväg vill få nyttja besökslägenheten redan vid familjens första besök, sedan besöket inledningsvis skett i ett vanligt besöksrum. Han anförde vidare att de intagna bör få bära privata kläder under besöken.

En intagen ifrågasatte varför gamla misskötsamheter alltjämt påverkar hans kvalifikationstid, trots att han har skött sig väl under den aktuella verkställigheten och har en ordnad social situation. En annan intagen framförde liknande synpunkter rörande relationsrelaterade våldsbrott som han dömts för långt tillbaka i tiden.

Sedan april 2011 ska intagna få inneha Playstation 2 i bostadsrummet om de själva betalar för plombering. Trots detta nekar anstalten innehavet, även om plombering skett i annan anstalt. Anstalten motiverar beslutet med att det inte finns resurser till nödvändig modifiering av spelkonsolerna.

Bemötande m.m.

Flera intagna uppgav att personalen är bra. En intagen framförde emellertid att han ofta blir otrevligt bemött, speciellt i samband med att han efterfrågat besked om handläggningen av hans hemställningar.

Enligt flera intagna "straffas" den som framför klagomål, eller hjälper andra intagna med överklaganden eller JO-anmälningar, genom att förflyttas från avdelningen eller anstalten ("olämplig konstellation"). Detta, i förening med bristen på gehör från anstaltsledningens sida, medför att de intagna inte vill ingå i förtroenderåd. Vidare nekar personalen dem att ringa till JO.

En intagen uppgav att han för en månad sedan förflyttades till avd. G 3 på grund av misstänkt drogpåverkan. Analysresultatet var negativt, men han har ändå inte fått återgå till sin avdelning.

Sjukvård

En cancersjuk intagen framförde att han inte fått något stöd med anledning av vad han går igenom och att hans behandling vid Radiumhemmet hela tiden blir uppskjuten med hänvisning till hans särskilda villkor.

Kost

Flera intagna klagade på maten. Den har t.ex. inte varit tillräckligt tillagad eller alldeles för salt, portionerna är alldeles för små och specialkost missas ofta. Muslimer har fått mat med fläsk i. Laktosintoleranta intagna får inte laktosfri mjölk och filmjölk eller laktosfritt smör. Eftersom det inte finns möjlighet att köpa dessa produkter i kiosken, kan de bara äta bröd och vatten till frukost. Detta upplevs som diskriminerande, eftersom de som inte tål gluten får glutenfritt bröd. Efter en JO-anmälan fick en intagen laktosfri mjölk, men endast två liter per vecka och inte någon filmjölk. Brister i kommunikationen mellan personal och intagna medför att konflikter uppstår. Ett utlovat möte med kocken har skjutits upp i tre månader, och kocken har lagt på luren när de har fått lov att ringa till honom.

Sysselsättning och fritid

Det finns för lite sysselsättning för intagna på avd. G 3 (produktion enbart på fredagar och studier enbart på förmiddagar). De har inte så mycket annat att göra än att spela kort. Endast under helgen har de tillgång till en tv-apparat, vilken tillhör programverksamheten. Kontaktmännens passivitet leder till en längre placering än nödvändigt på avd. G 3.

På kanal nio finns en "slinga" med av anstalten utvalda filmer. Klagomål framfördes på att det mest är vålds- och gangsterfilmer som visas på den, när tiden i stället borde kunna utnyttjas till naturfilmer och andra dokumentärer.

Sanitära förhållanden

De intagna tilldelas inget annat rengöringsmedel än såpa, som ska användas till all sorts rengöring. Det ifrågasätts om såpa t.ex. tar bort bakterier i duschen. Trots att de intagna på avd. G 3 för två–tre veckor sedan sade till om svartmöglet på köksluckorna, så har ingenting hänt med hänvisning till personalbrist. De får inte heller något medel för att själva kunna ta bort möglet.

En toalettstol i H-huset sitter löst, vilket medför att det luktar illa, men problemet åtgärdas inte.

Den 8 december 2011**Rundvandring**

ChefsJO och hennes medarbetare visades runt i häktets lokaler. I samband med rundvandringen informerades om bl.a. följande.

I G-huset finns bl.a. häktet, avskildhetsavdelningen, tandläkarexpedition och s.k. uppsökare.

Vårdaren Jan Rindahl informerade om hur det går till i samband med inskrivningen. Den intagne får en ankomsthandling innehållande bl.a. relevanta tider. En informationsbroschyr med matnyttig information finns tillgänglig på flera språk. Vad det innebär att vara ålagd restriktioner går igenom. Det finns ett separat visitationsrum där avklädning sker.

Gemensamhetsavdelningens lokaler är inte till fullo anpassade för gemensamhet. Tidigare, när det var en gemensamhetsavdelning för män, värderades högst att det fanns gym o.d. De kvinnliga intagna vill hellre sitta och umgås med varandra. De får pyssla lite allteftersom för att bättre anpassa lokalerna. De kvinnliga intagna befinner sig vanligen i häktet under uppskattningsvis två–tre månader. Det finns ingen arbetsdrift för de häktade, men kvinnorna får gå till idrottshallen två gånger per vecka, måla naglarna, sy och sticka samt utöva yoga. Vidare kommer olika besöksgrupper till häktet. I bostadsrummen har installerats skivor som förhindrar insyn ”i vinkel” utan att ljusinsläpp förhindras. Det är mer vanligt med sjukresor för de kvinnliga intagna än för de manliga. Det är ovanligt med våldsamma situationer, men när sådana uppkommer handlar det vanligen om självskadande handlingar eller uttryck för ångest som inte är riktat mot någon annan. På avdelningen finns parlörer med användbara fraser på olika språk.

I avskildhetsavdelningens vaktrum sätts utskrifter av aktuella beslut om tillsyn upp på väggen. Här markeras om det krävs tre vårdares närvaro vid öppning av dörren, vilket även markeras vid bostadsrummen.

Promenader sker i s.k. tårtbitar med rödmålade träväggar och i en större rastgård. Ett cigarettskåp finns på utsidan av byggnaden.

Maria Malmgren och Peter Karlén förevisades besökslägenheten, varvid följande noterades. Lägenheten gav ett rymligt och fräscht intryck. Den består av ett

kombinerat kök och vardagsrum samt två sovrum med en våningssäng respektive en dubbelsäng och en spjålsäng. Det finns gott om leksaker i lägenheten och inom anstalten finns även en lekplats för besökande barn. Från lägenheten har man tillgång till en uteplats med möjlighet att grilla sommartid.

Samtal med intagna

ChefsJO och hennes medarbetare samtalade med intagna i häktet och på avskildhetsavdelningen, varvid bl.a. följande framkom.

Bemötande, kost m.m.

Personalen är i huvudsak bra, men den är dålig på att ge tydliga besked och det blir mycket väntetid för t.ex. toalettbesök och dusch. De intagna får för lite mat och den räcker inte till alla. Med hänvisning till att det blir för dyrt vägrar köket ge en intagen laktosfria produkter. En intagen påtalade att kiosken håller oskäligt höga priser.

Telefontillstånd, innehavsfrågor, handläggningstider m.m.

Flera intagna framförde missnöje med häktets hantering av deras ansökningar om telefontillstånd och på att de alltför sällan får ringa till sina familjer. En intagen uppgav att hon delgivits besluten om telefontillstånd utan att någon har berättat för henne att man kan begära omprövning om man inte är nöjd.

En intagen var missnöjd med att anstalten beslutat att han bara får ha ett par skor, då han skulle behöva även ett par vinterskor. Förrådet har enligt samme intagne långa handläggningstider och det kan ta upp till fem veckor att få upp det som begärts. Han var vidare missnöjd med att medföljande personal var uniformsklädd under en s.k. lufthålspermission.

Sjukvård m.m.

En intagen uppgav att hon ständigt har migrän när hon lämnas ensam med sina tankar och förklarade att det blir bättre när hon får arbeta eller umgås med andra. En annan intagen uppgav att hon har fått vänta i två och en halv vecka på besked från sjukvården, trots att hon mår psykiskt dåligt. Sjukvårdspersonalen tar inte hennes besvär på allvar. En intagen klagade på att han inte fått träffa en läkare för sin huvudvärk. Vidare framförde han önskemål om att få träffa en ortodox präst.

Slutgenomgång

ChefsJO höll avslutningsvis en genomgång med Jörgen Nordin, Ylva Norgren, Nina Ek, Dan Bengtsson, Magnus Kumlin, Hillevi Nyfelt och Peter Wedin.

ChefsJO informerade kortfattat om de iakttagelser som gjorts och det som tagits upp av personal och intagna. Hon anförde därvid bl.a. följande.

Lokalerna – särskilt i G-huset – är mycket nedgångna, men det är positivt att det finns tv-apparater även i tillsynscellerna. Personalen synes arbeta nära de intagna. Hon har med egna ögon kunnat se att rutinen med två vårdares närvaro vid dörröppning inte alltid synes följas.

Personal har framfört att deras oro inte tas på allvar utan möts med attityden att om man känner sig orolig borde man byta jobb. Vidare har framförts att rutinerna rörande tre vårdares närvaro vid dörröppning inte är kända för all personal och att ensamarbete har tillämpats med hänvisning till att det finns övervakningskameror. Med anledning av vad som här nämnts påtalade ChefsJO att det är viktigt att personalens oro eller känsla av att något är på gång tas på allvar, bl.a. eftersom personalens erfarenheter utgör en viktig tillgång i säkerhetsarbetet.

Flera intagna har framfört positiva synpunkter på personalen, medan andra har varit negativa. Många av klagomålen har gällt långa handläggningstider, omständigt beslutsgång även i enkla ärenden, dålig mat, brister i fråga om specialkost och att sjukvård inte erhållits i tillräcklig omfattning. Hon har kunnat konstatera att förrådshanteringen, som föranlett kritik i JO-beslut, alltså ger upphov till många klagomål.

Moa Skerfving redogjorde för vad som framkommit vid granskningen av handlingar avseende intagna i anstalten. Hon anförde därvid bl.a. följande. Besluten var generellt sett väl formulerade. Det förekom dock att det hade dröjt lång tid från det att en rapport om misstänkt misskötsamhet upprättades till dess att den intagne förhördes om händelsen och beslut fattades i ärendet. I ett ärende hade det dröjt ett år och fyra månader, i två fall hade det dröjt ett och ett halvt år och i ett fall hade det dröjt sju månader. I några fall hade det tagit lång tid innan ett beslut avseende misstänkt misskötsamhet delgivits den intagne; i ett fall fem veckor och i ett fall fyra veckor. Avseende en intagen som frigetts fanns två rapporter och två förhör gällande misstänkt misskötsamhet, men beslut om avskrivning p.g.a frigivningen saknades.

Med anledning av vad ChefsJO tagit upp, och på frågor från hennes sida, framfördes från ledningsgruppens sida bl.a. följande.

Handläggningstider, besöks- och telefontillstånd, innehavsfrågor m.m.

Hemställningar registreras i KLAS om de föranleder ärendehandläggning. Registreringen görs av vårdarna på avdelningen. Hemställningar om engångssamtal, anstaltskläder eller förrådsärenden registreras däremot inte. Samtyckesblanketter och ansökningar om telefontillstånd registreras när de kommer in. En intagen med restriktioner får inte ringa till någon utan att man först försäkrat sig om att mottagaren vill prata med den intagne.

Vid delgivning av beslut får den intagne som begär det en kopia av beslutet, dock efter viss fördröjning eftersom det inte finns kopieringsmaskiner på avdelningarna. För intagna i gemensamhet kan det av säkerhetsskäl vara olämpligt att beslut o.d. innehålls i bostadsrummet. Kopian läggs då i den intagnes akt och brukar lämnas in till den intagne efter inlåsning. Beroende på om handläggningen sker i KLAS eller KVR används underrättelseformerna delgivning respektive underrättelse i annan form. I takt med utfasningen av KLAS hanteras allt fler frågor i KVR.

För förrådsärenden är målet att hanteringen inte ska ta längre tid än fem arbetsdagar. För ungefär ett halvår sedan uppgick handläggningstiden till mindre än två veckor. Viss fördröjning orsakas av att utlämning endast sker på särskilda utlämningsdagar. Förrådspersonalen har genom delegation rätt att fatta beslut i de flesta av förrådsärendena, men vissa beslut fattas av kriminalvårdschefen. Avdelningspersonal yttrar sig i ärendena. Hanteringen har underlättats av en nyligen gjord ändring rörande det initiala innehavsbeslutet. Den intagne får numera inneha fler tillhörigheter från början genom att s.k. normaltillhörigheter godkänns. Detta förenklar även inlämning av tillhörigheter genom att den intagne inte längre behöver ansöka om att anhöriga ska få lämna in normaltillhörigheter.

Den som på grund av språksvårigheter o.d. inte själv kan skriva en anhållan får hjälp med det av personal.

Besöksbokning kan göras måndagar och onsdagar kl. 10.00–11.00 och kl. 20.30–22.00. Bokning av besökslägenheten kan enbart göras under dagtid.

Ingen i ledningsgruppen hade hört talas om att telefonsamtal i INTIK-systemet skulle brytas på grund av barnskrik o.d. Peter Wedin framförde att systemet känner av en viss hög ton och att många intagna, framför allt i anstalten Salberga, tidigare påtalat det aktuella problemet. Han trodde dock att problemet hade upphört.

Matkostnaden för besökare dras från disponibla medel (kioskkortet), dit lönerna betalas in varannan vecka (700–800 kr). Överföring får göras var 14:e dag i samband med löneutbetalningen. Det finns ingen övre gräns för hur mycket som får finnas där om den intagne väljer att spara medel, men det är bara tillåtet att fylla på upp till 1 600 kr. Om det inte finns tillräckliga medel till att täcka matkostnaden så kan det hela lösas genom en särskild överföring. Fråga har uppkommit om att ta bort kostnaden för besökande barns mat.

Playstation 2 får innehas om den har plomberats i annan anstalt. De intagna vill inte alltid medge att personal förstör delar av spelkonsolen.

Häktade tillåts att ha privata kläder, men många väljer att använda Kriminalvårdens kläder.

Den intagne som klagat på att en gammal dom rörande relationsvåld fortfarande påverkar bedömningar avseende honom har även i en senare dom dömts för brottslighet som är relevant i sammanhanget.

Bemötande m.m.

Den intagne som klagat på att han alltså är kvar på avd. G 3, trots att drogtestet visade sig vara negativt, har utlämnat ytterligare anledningar till varför han förflyttades från behandlingsavdelningen.

Det har tidigare framförts till anstaltsledningen att intagna förflyttas om de JO-anmäler eller hjälper en medintagen. Något konkret exempel kunde dock inte ges,

utan det var bara något som de intagna hade hört. Ledningen ser gärna att det bildas ett förtroenderåd på avd. H 3-4.

Sjukvård m.m.

En resplan har upprättats avseende behandlingen av den intagne som har cancer. Det är dock osäkert om han har fått börja åka enligt planen än. Han har haft samtal med bl.a. psykologen. På grund av hans depression har han inte kunnat fortsätta att delta i 12-stepsbehandlingen, och han har inte kunnat ta till sig vad personalen har försökt att förklara för honom.

Häktade får tillfälle att tala med personal bl.a. i samband med matutdelning, vilken sker tre gånger per dag. Många intagna, särskilt kvinnorna, mår dåligt. Till skillnad från vad som gäller för de manliga intagna, är kvinnliga intagna ofta både offer och gärningsman, och de är ofta i ett sämre skick. Det har blivit aktuellt med många sjukresor under hösten. Kriminalvårdschefen ingår, tillsammans med bl.a. regionchefen, i ett nationellt kvinnoätverk som tidigare finansierats av regeringen. Bl.a. arbetar man med hälsoprofiler och de intagnas självkänsla.

Kost

Det var mycket turbulent i fråga om maten för något år sedan. Kocken har bytts ut sedan dess, men de intagna har även varit missnöjda med de förändringar som därvid har gjorts, såsom att portionerna har anpassats och att det inte längre serveras soppa på torsdagar. Maten egenproduceras enligt Livsmedelsverkets riktlinjer. Den som begär laktosfri mat får detta, och den som kan uppvisa intyg får laktosfri mjölk. I H-huset får de intagna i viss mån själva hushålla med resurser och göra egna prioriteringar.

Sysselsättning, fritid och religionsutövning

Avd. G 4 har inte någon sysselsättning, men de intagna där får delta i ASV på fredagar. Det är dock endast ett fåtal som utnyttjar den möjligheten. Avd. G 3 har en hög omsättning på intagna, som antingen återgår till behandlingsavdelning eller förflyttas till annan anstalt. Det ligger i sakens natur att det inte finns sysselsättning där.

Ett filmråd bestående av ASV-personal väljer ut filmer som rullar under en period. Ledningsgruppen får en lista på vilka filmer det gäller. Det brukar vara både naturfilmer och actionfilmer. Det är inte meningen att grova våldsfilmerna ska visas.

De präster som arbetar i anstalten brukar sköta nödvändiga kontakter med andra samfund. Möjligheten att få träffa en ortodox präst ska undersökas med anledning av den begäran som framförts till ChefsJO.

Sanitära förhållanden

Såpa tillhandahålls för att ta bort svartmöglet i köket. Lokalernas tillstånd är under all kritik, och Specialfastigheter, som äger fastigheten, har gått med på vissa förbättringsåtgärder på G-huset.

Det antecknas att kompletterande uppgifter hämtades in i efterhand rörande sjukhusvård för den ovan nämnde intagne som har cancer (se JO:s aktbilaga 3). Det som kommit fram föranleder ingen ytterligare åtgärd från ChefsJO:s sida.